

Anti-pestprotocol Auris De Spreekhoorn

Inleiding

Het anti-pestprotocol beschrijft op welke manier Auris De Spreekhoorn omgaat met pestgedrag. Pesten is een serieus probleem dat wij onder ogen zien en goed willen aanpakken.

Definitie

Pesten is het regelmatig of vaak uitoefenen van psychische en/of fysieke mishandeling door een leerling of een groep leerlingen van één of meer klasgenoten, die niet meer in staat zijn zichzelf te verdedigen. Ook pesten via social media hoort hierbij.

Er is een duidelijk verschil tussen plagen en pesten. Het is plagen als de leerlingen aan elkaar gewaagd zijn: de ene keer doet de één iets onaardigs, een volgende keer is het de ander. Het is een spelletje, niet altijd leuk, maar nooit echt bedreigend. Door elkaar te plagen leren leerlingen met ruzie om te gaan. Het hoort bij het opgroeien.

Pesten is bedreigend. Het gebeurt niet zomaar één keer, maar iedere dag weer, soms een jaar of langer achter elkaar. De macht is ongelijk verdeeld. Iedereen kan worden gepest, maar sommige leerlingen lopen meer risico.

Hieronder staan de verschillen op een rijtje:

Plagen	Pesten
gelijkwaardigheid	machtsverschil
wisselend "slachtofferschap"	hetzelfde slachtoffer
Als grapje bedoelt	kwetsend
soms	vaak/voortdurend

Achtergrondinformatie

Leerlingen die gepest worden zijn vaak de kwetsbaarste leerlingen in de groep, bijvoorbeeld:

- Leerlingen die niet goed voor zichzelf op kunnen komen, snel huilen of overdreven agressief of verdedigend reageren;
- Leerlingen die anders zijn dan anderen door bijvoorbeeld een ander uiterlijk, gedrag of waarden en overtuigingen.

Slachtoffers van pesten praten zelden uit zichzelf met ouders, leraren of vrienden over pesterijen omdat ze het gevoel hebben dat het hun eigen schuld is of omdat ze zich ervoor schamen. Ze zijn bang dat ze niet serieus genomen worden of ze denken dat praten toch niet helpt en dat het pesten erger wordt wanneer uitkomt dat ze erover gepraat hebben. Zwijgen houdt pesten juist in stand. Alleen door het pesten en de pester bekend te maken, kan het stoppen.

Pesters zijn vaak fysiek de sterksten uit de groep. Door hun (stoere) houding kijken anderen tegen hen op. Een pester pest om macht te krijgen of om eigen frustraties af te reageren uit onmacht of jaloezie.

Meestal weet de pester zelf niet goed waarom hij pest en beseft hij niet wat het met de gepeste doet. Daarom voelt de pester zich niet schuldig. Het was 'maar een grapje'. Pesten kan gewoontegedrag worden. Bij pesters kan sprake zijn van beperkte sociale vaardigheden waardoor ze moeite hebben om op een positieve manier met anderen om te gaan.

Naast de gepeste en de pester spelen de meelopers/omstanders een belangrijke rol. Dit zijn de leerlingen die doen alsof ze niets merken of meedoen met de pester. Zo lopen ze minder risico om zelf te worden gepest of buitengesloten. Vaak voelen de meelopers zich wel schuldig, maar uit angst voor eigen veiligheid grijpen ze niet in. Meelopers leggen de schuld regelmatig bij de gepeste zelf en zeggen dat hij of zij het zelf uitlokt.

Wanneer niet tijdig wordt ingegrepen kan het gepeste kind in een vicieuze cirkel komen waar het zonder hulp niet uit komt. De gevolgen van pesten kunnen, zowel lichamelijk als geestelijk, pijnlijk en ingewikkeld zijn. Op de lange termijn kan pesten een negatieve invloed hebben op de totale ontwikkeling van het kind.

In een groep waar langdurig gepest wordt kan het in de klas zo onveilig en dreigend zijn, dat iedereen angstig en wantrouwend naar elkaar is. Er is dan nog maar weinig ruimte voor open of spontaan gedrag en vriendschappen.

Digitaal pestgedrag

Sociale media zijn niet meer weg te denken in onze maatschappij. Via sociale media onderhouden leerlingen intensief contact met elkaar, waar en wanneer ze maar willen. De vriendschap kan volledig virtueel zijn. De drempel om te kwetsen of te bedreigen ligt online lager dan offline. Doordat niet zichtbaar is hoe de boodschap overkomt, vinden veel leerlingen digitaal pestgedrag grappig en zien het als een spelletje. De intentie hoeft niet zo kwaad te zijn, maar het effect kan wel ingrijpend zijn. Anoniem digitaal pesten kan grote gevolgen hebben voor het gevoel van veiligheid van het slachtoffer. Het slachtoffer is nergens meer veilig. De pester kan iedereen zijn, niemand is meer te vertrouwen. Zodra de leerling de computer of telefoon aanzet is het niet meer veilig. Voor de pester kan de anonimiteit juist een reden zijn om het pestgedrag voort te zetten. Niemand weet immers wie er achter het pesten zit.

Voor zowel leraren als ouders is het belangrijk om zicht te houden op het computer- en internet gebruik van leerlingen.

Zie ook de [Gedragscode Internet en Sociale Media](#).

Rollen en taken

Elke school van Auris heeft een antipestcoördinator en een aanspreekpunt antipesten. Deze rollen kunnen bij één persoon liggen.

Taken antipestcoördinator:

- (Mede)verantwoordelijk voor schoolveiligheidsbeleid
- Schoolveiligheidsbeleid (en specifiek pesten) regelmatig op de agenda zetten;
- Zorgen voor de ontwikkeling van schoolregels en afspraken over pesten;
- Zorgen dat de schoolregels leven binnen de school;
- Up-to-date houden van het anti-pestprotocol;
- Zorgen dat preventieve maatregelen genomen worden om de veiligheid op school te vergroten.

- Klankbord voor leerlingen, ouders en onderwijspersoneel
- Zorgen dat schoolregels en afspraken over pesten, het anti-pestprotocol en het sanctiebeleid bij iedereen bekend zijn;
- Zorgen dat leerlingen en ouders weten wie het aanspreekpunt bij pesten is op school en wie het antipestbeleid coördineert (bv. rondgang klassen en/of poster met foto);
- Zorgen dat leraren weten hoe te handelen in een pestsituatie;
- Zorgen dat er actuele kennis is bij iedereen in het team over pesten en groepsprocessen;
- Vragen van leraren over de aanpak van pesten beantwoorden en advies geven over de aanpak van een pestsituatie in de klas
- Informeren en adviseren over het inzetten en gebruiken van anti-pestprogramma's en lessen over pesten.

- Zicht hebben op de beleving van veiligheid, incidenten en mogelijke risico's:
- Zorgen dat (pest)incidenten geregistreerd worden in het incidentregistratiesysteem van Auris;
- Op de hoogte zijn van meldingen en incidenten die bij het aanspreekpunt antipesten binnenkomen;
- Preventieve maatregelen nemen naar aanleiding van pestincidenten.

Taken aanspreekpunt antipesten:

- Opvang leerling/ouders en in kaart brengen van de pestsituatie:
- Opvangen van de leerling/ouder die te maken heeft met pestgedrag;
- Luisteren naar wat de leerling/ouder te vertellen heeft;
- De pestsituatie in kaart brengen;
- Vragen wat de leerling/ouder/leraar al gedaan heeft.

- Zoeken naar en begeleiden bij oplossingen:
- Vragen hoe de gewenste situatie eruitziet;

- Uitleg geven over hoe op school een pestprobleem wordt aangepakt;
 - In kaart brengen hoe de gewenste situatie bereikt kan worden;
 - Acties ondernemen om het pestprobleem op te lossen (samen met de leraar);
 - Schriftelijk vastleggen van ondernomen acties en gemaakte afspraken met betrokkenen.
-
- Nazorg:
 - Checken of de afspraken zijn nagekomen en het pesten is gestopt.
-
- Verwijzen:
 - Adviseren om naar de politie te gaan in geval van strafbare feiten;
 - Wijzen op de klachtenregeling als de aanpak van het pesten niet naar tevredenheid verloopt of niet tot het gewenste resultaat leidt.

De vertrouwensinspecteur

Ouders, leerlingen, leraren, onderwijsondersteunend personeel, directies en besturen, maar ook vertrouwenspersonen kunnen de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs raadplegen wanneer zich in of rond de school (ernstige) problemen voordoen op het gebied van:

- Seksuele intimidatie en seksueel misbruik (zedemisdrijven)
- Psychisch en fysiek geweld
- Discriminatie en radicalisering

De vertrouwensinspecteur zal luisteren, informeren en zo nodig adviseren. De melding wordt geregistreerd in een vertrouwelijk dossier van de vertrouwensinspecteur. Zo nodig kan de vertrouwensinspecteur ook adviseren in het traject naar het indienen van een formele klacht of het doen van aangifte. Zie voor meer informatie: [Vertrouwensinspecteurs | Onderwerp | Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#)

1. Preventie van pesten

Auris werkt aan een veilig schoolklimaat door het voeren van een duidelijk veiligheidsbeleid. De inzet is om pesten zoveel mogelijk te voorkomen. Zie hoofdstuk 1 t/m 5 van het veiligheidsplan.

Regels om pesten te voorkomen

Uitgangspunten van het antipestbeleid:

1. Iedereen is verantwoordelijk voor een goede sfeer in de groep. Pesten is een gezamenlijk probleem van alle betrokkenen: leerlingen, medewerkers en ouders. Medeleerlingen en ouders hebben ook de verantwoordelijkheid om een probleem bij de leraar aan te kaarten.
2. We proberen er eerst zelf (en samen) uit te komen. Op het moment dat één van de leerlingen er niet uitkomt (in feite het onderspit delft en verliezer of zondebok wordt), heeft

deze het recht en de plicht het probleem aan de leraar voor te leggen. Dat is geen klikken, maar hulp vragen.

Specifiek tegen pesten gelden de volgende gedragsregels voor leerlingen:

- Doe niets bij een andere leerling dat jezelf ook niet prettig zou vinden.
- Kom niet aan een ander als de ander dat niet wil.
- We noemen elkaar bij de voornaam (en gebruiken geen scheldwoorden).
- Ruzies proberen we eerst zelf op te lossen.
- Als je boos bent ga je niet slaan, schoppen of krabben; je komt niet aan de ander. Probeer eerst samen te praten ga anders naar de leraar.
- Vertel de leraar als er iets gebeurt wat je gevaarlijk of niet prettig vindt.
- Vertel de leraar wanneer jijzelf of iemand anders gepest wordt.
- Word je gepest? Praat er thuis ook over, je moet het niet geheimhouden.
- Uitleggen, roddelen, dingen afpakken of leerlingen buitensluiten vinden we niet goed.
- Zit niet aan spullen van een ander.
- Luister naar elkaar.
- Beoordeel niemand op het uiterlijk.
- Iedereen mag meedoen we sluiten niemand buiten.
- Nieuwe leerlingen zijn welkom op onze school.
- Opzettelijk iemand pijn doen, opwachten buiten school, achterna zitten om te pesten is beslist niet toegestaan.

Commitment voor regels en afspraken kun je krijgen door de leerlingen over de regels te laten praten of tekenen. Bespreek in elk geval de voordelen van de regels voor de leerlingen zelf, de groep en voor jou als leraar.

Tijdig stoppen van ruzie in de klas

Als er veel ruzie is in de klas, kun je leerlingen vragen mee te denken over hoe zij kunnen helpen om dit te stoppen. De leerlingen worden helper (bondgenoot) in dit proces.

Suggesties voor het voeren van een kringgesprek over ruzie of problemen tussen leerlingen:

- Bij het vertellen wat er in het verleden gebeurd is, worden geen namen genoemd. Houd er rekening mee dat leerlingen met oud zeer kunnen zitten.
- Als de ervaringen er liggen volgt de vraag: "Wat kun je er zelf aan doen om dit probleem (bijvoorbeeld je rottig voelen over ruzie) aan te pakken. Laat alle leerlingen meedenken over mogelijke oplossingen.
- Verzamel de oplossingen. Er zijn oplossingen die voor de leerling persoonlijk kunnen werken. Die zijn belangrijk en onthoudt de leerling voor zichzelf. Er zijn ook oplossingen die voor de hele klas kunnen werken. Benoem welke dit zijn. Maak er samen een afspraak van en spreek af om er elke dag even bij stil te staan.
- Bedenk samen met de leerlingen een beloning als het de klas lukt om goed samen te werken en geen ruzie te maken. Kies voor een haalbaar moment, want een positieve prikkel werkt stimuleren. Maak er een feestelijk, gezellig moment van. Herhaal dit enkele weken.

Lukt het vaak niet om de beloning te halen, bouw dan een onderdeel straffen in. Maak met de klas de afspraak welke straf 'we' gaan toepassen als ze zich weer niet aan de regels houden. Een straf voelt vervelend, maar wordt wel geaccepteerd als het voor de leerlingen duidelijk is waarom (voor welk gedrag) ze een straf krijgen. Een straf volgt meteen na het vertonen van het ongewenste gedrag. Je kunt denken aan: één of meer pauzes binnenblijven of een opdracht maken, bijvoorbeeld: 'Vertel of beschrijf wat jouw rol in de ruzie is'. Als de leerlingen de straf hebben uitgevoerd of uitgezeten, wordt er kort nog wat over gezegd en gaat de nieuwe kans in.

2. Signaleren

De aanpak van pesten begint bij het tijdig signaleren van pestgedrag.

Signalen van pesten kunnen zijn:

- Altijd een bijnaam, nooit bij de eigen naam noemen;
- Zogenaamde leuke opmerkingen maken over een klasgenoot;
- Briefjes doorgeven;
- Beledigen, opmerkingen maken over kleding;
- Isoleren: niet mee laten doen bij een spel of opdracht;
- Buiten school opwachten, slaan of schoppen;
- Op weg naar huis achternarijden, naar het huis van het slachtoffer gaan;
- Bezittingen afpakken;
- Schelden of schreeuwen tegen het slachtoffer.

Deze lijst kan nog verder worden uitgebreid. Leraren en ouders moeten daarom alert zijn op de manier waarop leerlingen met elkaar omgaan en duidelijk stelling nemen wanneer bepaalde gedragingen hun norm overschrijden.

Signalen van gepest worden kunnen zijn:

- Vaak alleen staan in de pauze of bij de pleinwacht gaan staan;
- Vaak alleen met jongere leerlingen omgaan;
- Niet naar buiten of naar de aula willen op school;
- Niet meer naar school willen of aangeven ziek te zijn;
- Niet meer uitgenodigd/aangesproken worden door andere leerlingen;
- Verdrietig of somber zijn;
- Niet bij de groep horen.

Deze signalen kunnen ook voorkomen bij andere problemen. Het is dus zaak goed uit te zoeken wat de oorzaak van deze signalen is.

3. Melden

Iedereen kan pesten of een vermoeden van pesten melden bij het aanspreekpunt antipesten. Het aanspreekpunt pakt de melding als eerste op. Aandachtspunten hierbij zijn:

- Erkenning: geef aan dat de melding serieus genomen wordt.
- Laat de melder het verhaal vertellen.

- Informeer wie nog meer op de hoogte is.
- Stel de leraar op de hoogte.

De leraar en het aanspreekpunt antipesten werken samen om het pestprobleem op te lossen.

4. 5-sporenaanpak

Iedere melding van pestgedrag wordt serieus genomen en geverifieerd. Bij een bewezen vorm van pesten wordt duidelijk stelling genomen.

In de aanpak van het pestgedrag, hanteert Auris de 5-sporenaanpak. De 5-sporenaanpak houdt in dat alle partijen betrokken worden om het pesten te stoppen. Afhankelijk van de ernst van het pestgedrag kan de school gerichte actie ondernemen naar:

1. Het slachtoffer/ de gepeste leerling(en);
 - De pester/ruziezoeker;
 - De meelopers/omstanders;
 - De ouders
 - De leraar/het schoolteam.

Deze aanpak is ook bruikbaar als het ander ongewenst gedrag betreft.

Op het moment dat een leerling, een ouder of een medewerker een melding maakt van pestgedrag, wordt het onderstaande stappenplan uitgevoerd:

Stap	Actie
Stap 1	Analyseren probleem, inschatten ernst van de situatie De leraar heeft een afzonderlijk gesprek met de leerling die pest (de pester) en de leerling die gepest wordt (de gepeste). Aan de hand van zo concreet mogelijke voorvallen uit het recente verleden wordt een analyse gemaakt en de ernst van de situatie ingeschat.
Stap 2	Registreren pestproblemen in het incidentregistratiesysteem van Auris Als uit de analyse blijkt dat er sprake is van een zodanige mate van pesten dat betrokkenen buiten de klas (ouders, team, ib-er enz.) geïnformeerd moeten worden, dan wordt een melding gemaakt in het incidentregistratiesysteem.
Stap 3	Informeren team en derden De leraar stelt het team op de hoogte van het pestgedrag i.v.m. toezicht op het plein e.d. Indien nodig kan de leraar ook andere betrokkenen zoals de ib-er, logopedist, orthopedagoog, onderwijsassistent en de vervoerder informeren.
Stap 4	Maken afspraken met gepeste en pester De leraar voert een gezamenlijk gesprek met de pester, de gepeste en meelopers/omstanders. Het probleem wordt duidelijk en helder geformuleerd. In overleg met alle partijen worden concrete afspraken gemaakt om pestgedrag tegen te gaan/te stoppen. Al er meer leerlingen uit de groep betrokken zijn bij het pestgedrag, stelt de leraar het probleem klassikaal aan de orde.
Stap 5	Terugkoppelen naar ouders In geval dat ouders een melding hebben gemaakt van pestgedrag en/of de leraar de situatie als ernstig inschat, wordt teruggekoppeld naar de ouders. Er worden mededelingen gedaan

	m.b.t. de afspraken. Met de ouders wordt afgesproken dat er na de eerste evaluatie weer contact opgenomen zal worden.
Stap 6	<p>Evaluëren afspraken (binnen 1 week)</p> <p>Gesprek met pester, gepeste en meelopers/omstanders (leraar kan zelf inschatten wat het beste is: gezamenlijk of afzonderlijk). Is het gelukt om de afspraken na te komen?</p> <p>Zo ja: dan de afspraken handhaven/bijstellen en een volgend gesprek over twee weken.</p> <p>Zo nee: analyse opstellen waardoor het mis is gegaan. Aanspreekpunt antipesten overlegt met de leraar, de ib-er/zorgcoördinator. Er wordt een handelingsplan opgesteld voor de komende twee weken. Team wordt hiervan op de hoogte gebracht. Dit wordt met de ouders gecommuniceerd.</p>
Stap 7	<p>Evaluëren afspraak (na twee weken)</p> <p>Na twee weken is er opnieuw een gesprek tussen leraar en leerlingen. Verslag wordt uitgebracht aan ib-er. Zijn de effecten positief: dan langzamerhand afbouwen. Geen verbetering: nieuw handelingsplan opstellen, waarbij ook eventueel externe deskundigheid ingeschakeld kan worden.</p>

1. Begeleiding van de gepeste leerling/het slachtoffer

- Medeleven tonen, luisteren en vragen hoe en door wie er gepest wordt.
- De gepeste leerlingen serieus nemen en aangeven dat je actie gaat ondernemen.
- Nagaan hoe de leerling zelf reageert, wat de leerling doet voor, tijdens en na het pesten.
- De leerling in laten zien dat je op verschillende manieren kunt reageren. Huilen of heel boos worden is juist vaak een reactie die de pester wil uitlokken. Als leraar kan je samen met de gepeste leerling zoeken naar een andere reactie en deze oefenen.
- De gepeste leerling in laten zien waarom een kind pest.
- Nagaan welke oplossing de leerling zelf wil.
- Sterke kanten van de leerling benadrukken.
- Belonen/complimenteren als de leerling zich anders/beter opstelt.
- De (gepeste) leerling vanaf 8 jaar kan de kindertelefoon benaderen voor hulp, advies of gewoon een luisterend oor.
- Praten met de ouders van de gepeste leerling. Probeer te voorkomen dat de ouders het gepeste kind over beschermen door het naar school te brengen of door de pesters aan te spreken op het schoolplein. Hiermee plaats je het gepeste kind juist in een uitzonderingspositie waardoor het pesten zelfs nog kan toenemen.
- Zoeken van een sport of club waar het kind kan ervaren dat contact met andere kinderen wel leuk kan zijn.
- Zo nodig inschakelen van hulp zoals de GGD, huisarts of maatschappelijk werker.
- Eventueel verwijzen naar sociale vaardigheidstrainingen.

2. Begeleiding van de pester/ruziezoeker

- Praten; zoeken naar de reden van het ruzie maken/pesten (baas willen zijn, jaloezie, verveling, buitengesloten voelen, zelf gepest, zijn problematische thuissituatie waarin sprake is van weinig aandacht en/of geen correctie van gedrag) door de leraar.
- Laten inzien wat het effect van het gedrag voor de gepeste.
- Excuses laten aanbieden.
- In laten zien welke sterke (leuke) kanten de gepeste heeft.

- Zorg dragen voor het naleven van de regels rondom pestgedrag. Pesten is verboden in en rondom de school. Leerlingen worden gestraft als ze pesten en beloond als ze zich aan de regels houden.
- Leren niet meteen boos te reageren, leren zich te beheersen, de 'stop-eerst-nadenken-houding' of een andere manier van gedrag aanleren.
- Contact leggen tussen ouders en school; elkaar informeren en overleggen. Je inleven in het kind; wat is de oorzaak van het pesten?
- Zoeken van een sport of club waar de leerling kan ervaren dat contact met andere kinderen wel leuk kan zijn.
- Eventueel verwijzen naar sociale vaardigheidstrainingen.
- Zo nodig inschakelen van externe hulp zoals de GGD, huisarts of maatschappelijk werker.

3. Voorlichting aan meelopers en groep

- Kringgesprek over pesten met aandacht voor de rol van meelopers.
- Nagaan welke oplossing de leerlingen kunnen bedenken.
- Sterke kanten van de leerlingen benadrukken om het pesten te kunnen stoppen.
- Belonen/complimenteren als de leerlingen zichtbaar meedoen om het pesten te stoppen door positieve inbreng.

4. Adviezen en voorlichting aan ouders

School heeft te maken met ouders van gepeste leerlingen, ouders van pesters en met alle andere ouders van leerlingen uit de groep. Dit vraagt om verschillende adviezen en vormen van voorlichting.

4.1 Adviezen en voorlichting aan ouders van gepeste leerlingen

Neem het probleem van uw kind serieus.

- Houd de communicatie met uw kind open, blijf in gesprek met uw kind.
- Als pesten niet op school gebeurt, maar op straat, probeert u contact op te nemen met de ouders van de pester(s) om het probleem bespreekbaar te maken.
- Besteed extra aandacht aan uw kind, eventueel met boeken of media rondom pesten.
- Pesten op school kunt u het beste direct met de leraar bespreken.
- Door positieve stimulering kan het zelfrespect vergroot worden of weer terugkomen.
- Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport of iets anders waarin het goed is.
- Steun uw kind in het idee dat er een einde aan het pesten komt.

4.2 Adviezen en voorlichting aan ouders van pesters

- Neem het probleem van uw kind serieus.
- Raak niet in paniek, elk kind loopt de kans pester te worden.
- Probeer achter de mogelijke oorzaak te komen.
- Maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet.
- Besteed extra aandacht aan uw kind, evt. met boeken of media over pesten.
- Corrigeer ongewenst gedrag en benoem het goede gedrag van uw kind.
- Maak uw kind duidelijk dat u achter de beslissing van school staat.
- Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport of iets anders waarin het leert om te gaan met anderen en leert samenwerken.

4.3 Adviezen en voorlichting gericht op alle ouders

- In de schoolgids en website is informatie opgenomen voor wat betreft de aanpak van de school bij pestgedrag. Tijdens informatieavonden wordt hiernaar verwezen.
- Neem het probleem van de klas van uw kind serieus: het kan ook uw kind overkomen.
- Neem ouders van een gepest kind serieus.
- Stimuleer uw kind om op een goede manier met andere leerlingen om te gaan.
- Corrigeer uw kind bij ongewenst gedrag en benoem goed gedrag.
- Geef zelf ook het goede voorbeeld.
- Leer uw kind voor anderen op te komen en leer uw kind voor zichzelf op te komen.
- Praat met uw kind over school, over relaties in de klas, over wat leraren doen, hoe zij straffen en belonen. Vraag hen ook af en toe of in de de klas gepest wordt.

5. De leraar/het schoolteam

Het voorbeeld van de leraren is van groot belang. Er zal minder gepest worden wanneer duidelijkheid heerst over de omgang met elkaar, waar verschillen worden aanvaard en ruzies niet met geweld worden opgelost maar uitgesproken. Leraren horen duidelijk stelling te nemen tegen ongewenst gedrag.